

Дворянство в історії Верхньодніпровщини

Г.Семенча.

Якби каміння вміло говорити...

Верхньодніпровщина: гіпотези, пошуки, знахідки.

Дніпропетровськ: ПП „Ліра ЛТД”, 2008, 352 с.

До цієї книги дуже пасував би епіграф: „Там, де мовчать історики, говорять краєзнавці”. Вже вкотре патріоти Дніпропетровщини, яким не байдужа історія рідного краю беруться за роботу, яку мали б виконувати професійні дослідники. Але оскільки історики мовчать, з’являються нехай і контroversійні та неоднозначні, але доволі добротні краєзнавчі розвідки. Спочатку Новомосковськ потім Дніпродзержинськ, а зараз черга дійшла і до Верхньодніпровська.

Для Галини Миколаївни Семенчі книга, про яку піде мова, не є першою краєзнавчою розвідкою. Отже, досвід в написанні такого роду робіт наявний.

Ми не будемо розглядати книгу з наукової точки зору, та й сама авторка на науковість не претендує, хоча в кінці книги Г.Семенча подала перелік літератури, якою користувалася під час її (книги) написання, а також вельми цікаві додатки, де вміщено копії різного роду документів. До речі, багато документів вміщено також безпосередньо в тексті книги.

Загалом книга складається з дванадцяти нарисів, в яких висвітлюються різноманітні сторінки історії Верхньодніпровщини [1] від часів козаччини до нашого часу. Кожен розділ є завершеним і пов’язаний з іншими хіба що територіальною прив’язкою поданого в них матеріалу, переважно, до території, яку обіймає зараз Верхньодніпровський район [2].

В нарисах ви не побачите логічного та послідовного викладу матеріалу. Це свого роду колаж різних епізодів, який стосується, наприклад, перебування на землях, які зараз обіймає Верхньодніпровський район, Івана Мазепи („Останній шлях Мазепи”) або життя і діяльності промисловця і великого землевласника Верхньодніпровського повіту останньої чверті ХІХ ст. Ераста Бродського („Предводитель Верхньодніпровського дворянства”). Використовуючи при написанні книги розрізнені сюжети та начерки, авторка немов підштовхує читача замислитися і розібратися в хитросплетінні історичних подій та фактів.

Характерною рисою буквально всіх нарисів є використання Г.Семенчею розлогіх цитат з різних історичних та літературних видань, інтерв’ю з нашими сучасниками та спогадів сучасників подій, які описуються. Такий підхід викликає в читача довіру, адже таким чином він сам може перевірити слова Галини Миколаївни з першоджерел.

Як вже зазначено, ми не ставимо перед собою задачу докладно розбирати достовірність поданої в книзі інформації чи оцінювати науковий рівень публікації Г.Семенчі. Поглянемо лишень на один цікавий сюжет, який пронизує

майже всю книгу, а саме життя та діяльність Верхньодніпровського шляхетства.

В усій книзі помітно тяжіння Г.Семенчі до зображення історії різних дворянських родин Верхньодніпровщини та окремих її представників. Вже з першого розділу авторка привертає нашу увагу до відомих дворянських родин Гангеблових, Корбе, Кудашевих, Лаппо-Данилевських, Чуйкевичів та інших. Тут подано короткі відомості про окремих представників цих та інших родин, а також окреслено їхні родинні зв'язки.

Три розділи книги – „Гласний Верхньодніпровського повіту” „Предводитель верхньодніпровського дворянства”, „Саксонський німець – родич Потьомкіна, Ломоносова та декабристів” майже повністю присвячені вихідцям з дворянського стану, видатним діячам нашого краю О.Полю і Е.Бродському та графу І.Ностіцу.

В нарисі, в якому йдеться про Олександра Миколайовича Поля, розкривається не лише його корисна діяльність в якості гласного Верхньодніпровського повітового земства. Г.Семенча багато уваги приділяє його родоводу і сім'ї, висловлює свої думки щодо локалізації маєтку Полів, який знаходився в Малоолександрівці. Також в нарисі згадується про громадські справи та промислові заняття Олександра Миколайовича. Декілька сторінок присвячено генеалогії родини Полів. Щоправда, ця генеалогія видається занадто сумнівною, а припущення авторки не мають жодних документальних підтверджень. Авторка виводить рід Полів від Ярослава Мудрого та королів англійської династії Плантагенет. На думку Г.Семенчі, Ричард I Плантагенет, відомий під ім'ям „Левове Серце” одружився на Жанні Сен-Поль. Насправді, він був одружений лише раз з Беранжерою Наварською, а Жанна Сен-Поль є вигадкою французького белетриста Моріса Юлета. Авторка пов'язує відому у Франції родину графів де Шатільон Сен-Поль з англійською родиною Поль. Насправді між дрібною дворянською родиною Полів [3] і відомою родиною графів Сен-Поль не існує жодного зв'язку. Там само нічого спільного немає між національним героєм США Джоном Полем Джонсом (1747–1792) та Іваном Івановичем Полем [4], оскільки ці особи одночасно перебували в різних місцях. До того ж, Д.Джонс помер у 1792 р., а І.Поль прожив ще більше 20 років.

Декілька штрихів з біографії О.М.Поля зустрічаються в нарисі „Бунтівний дух Верхньодніпровщини”. Окрім іншого тут вміщено інформацію про ще одного дворянина Верхньодніпровського повіту декабриста Олександра Семеновича Гангеблова (1801-1891). Через участь у декабристському русі йому на тривалий час заборонили обіймати будь-які посади. Лише з початком ліберальних реформ Олександра II йому дозволили стати мировим посередником. Також в цьому нарисі йдеться й про представників інших дворянських родин, які були споріднені з Гангебловими. Найцікавішим з них безперечно був небіж О.С.Гангеблова Сергій Олександрович Лаппо-Данилевський. У 1860-х роках він був предводителем дворянства Верхньодніпровського повіту і впроваджував у повіті положення Земської реформи 1864 р.

Про хитросплетіння генеалогічного древа відомого німецького роду графів Ностіців мова йде в нарисі „Саксонський німець – родич Потьомкіна, Ломоносова та декабристів”. Ностіци мали великі земельні наділи у Новомосковському та Павлоградському повітах, володіли промисловим підприємством у Верхньодніпровську.

З великою симпатією авторка розповідає про відомого підприємця, предводителя Верхньодніпровського дворянського зібрання Ераста Костянтиновича Бродського (1851–1919). Е.К.Бродський організував в своєму маєтку передове сільськогосподарське підприємство, створив Верхньодніпровську сільськогосподарську школу (зараз Ерастівський сільськогосподарський технікум у П'ятихатському районі), брав участь у багатьох суспільно значущих проектах.

Звісно, що коло представників дворянського стану Верхньодніпровського повіту, про яких розповідається у книзі не обмежується п'ятьма вищезгаданими представниками. Книга просто наповнена величезним масивом інформації, в якому можна знайти для себе відповіді на питання з історії дворянських родин Верхньодніпровського повіту та історії Верхньодніпровщини.

Ще одна деталь книги полягає в тому, що в кінці кожного нарису, в якому згадуються дворянські родини, вміщено генеалогічні таблиці, які допомагають розібратися у родинних зв'язках представників „благородного” стану. На жаль, іноді важко з'ясувати зв'язок між окремими представниками різних споріднених родин представлених в генеалогічних схемах, оскільки їх будова дуже заплутана і не в повній мірі відповідає вимогам схематичного відображення родинних зв'язків.

Наостанку зазначимо, що в умовах відсутності солідних наукових розвідок з історії окремих регіонів Дніпропетровської області подібні книги мають важливе значення. Книга Г.М.Семенчі спонукає до активнішої дослідницької роботи і показує напрямки наукових пошуків.

Примітки:

1. В книзі є розділ, який має назву „Доповнення”. Однак він, цілком, може бути кваліфікований як нарис, оскільки стиль викладу мало чим відрізняється від попередніх.

2. В книзі часто мова йде про події, які відбувалися у Верхньодніпровському повіті Катеринославської губернії, а він був набагато більший за сучасний Верхньодніпровський район.

3. Родина Поль, з якої вийшов відомий кардинал часів Реформації Реджинальд Поль (1500-1558) походить від дрібного французького дворянина Вільгельма де ла Поль (1275-1328). Онук останнього Майкл (1330-1389) отримав від короля англійського титул графа Суффолку. В свою чергу онук Майкла Вільгельм (1396-1450) став герцогом Суффолку.

4. Іван Іванович Поль (1757 – після 1814) – дід Олександра Миколайовича Поля.